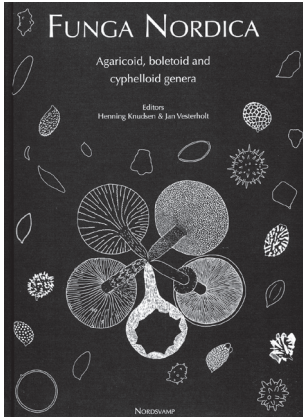

BOEKBESPREKINGEN

Knudsen, H. & J. Vesterholt (eds): *Funga Nordica - agaricoid, boletoid and cyphelloid genera*. – Nordsvamp, Kopenhagen, 2008. 965 pp. ISBN: 978-87-983961-3-0. Prijs € 95.¹

De *Funga Nordica* is formeel een nieuwe uitgave van Knudsen & Hansen, *Nordic Macromycetes*, Volume 2, dat in 1992 werd uitgegeven. Maar als je de twee boeken bekijkt, zijn er meer verschillen dan overeenkomsten. Dat rechtvaardigt dan ook de nieuwe naam, die terecht de suggestie wekt dat we met een compleet nieuw boek te maken hebben. Het boek bevat determinatiesleutels

tot 2675 soorten plaatjeszwammen, boleten en cyphella-achtige zwammen die in Noord-Europa voorkomen. In de vorige editie werd strikt vastgehouden aan soorten die alleen in Scandinavië en Finland voorkwamen, nu heeft men geprobeerd zoveel mogelijk alle soorten op te nemen die gemeld zijn uit geheel noordelijk Europa, van het Verenigd Koninkrijk, via Nederland, het noordelijke deel van Bondsrepubliek Duitsland en Polen, tot de Baltische Staten en het noordwestelijk deel van Europees Rusland. De redactie is gevoerd door Jan Vesterholt en Henning Knudsen, maar aan het boek hebben 41 specialisten uit 16 landen meegewerkt! Het resultaat mag er zijn: een dikke pil van bijna 1000 bladzijden.

Een van de belangrijkste beslissingen waarmee auteurs van moderne paddenstoelenflora's worden geconfronteerd is die naar de te gebruiken indeling. Het spanningsveld tussen de traditionele indeling en de indeling gebaseerd op moleculaire methoden kan een probleem zijn voor een vooral voor de praktijk bedoelde flora. Voor de *Funga Nordica* hebben de auteurs gekozen voor een indeling van de Agaricales gebaseerd op het artikel van Matheny et al. (2006) en voor de Boletales op Binder & Hibbett (2006). Echter, bij de Agaricales zijn nog lang niet alle genera opnieuw ingedeeld. Van een aantal genera is voorts nog onduidelijk tot welke familie ze gerekend moeten worden. Vergeleken met de *Flora Agaricina Neerlandica* vallen grote verschillen op, met name in de omschrijving van de Tricholomataceae (zie ook Kuyper, 2002; Vellinga, 2008). Zo is bijvoorbeeld de bekende ridderzwamfamilie, Tricholomataceae, nu gereduceerd tot *Tricholoma*, *Collybia* in engere zin, *Clitocybe* en *Lepista*, met nog een paar kleinere geslachten. Daarnaast vind je nu de Typhulaceae (met o.a. *Omphalina*, *Arrhenia*), de Favolaschiaceae (*Mycena*, *Panellus*, *Resinomyцена*), de Lyophyllaceae (*Lyophyllum*, *Calocybe*), de Omphalotaceae (*Gymnopus*, *Marasmiellus*, *Mycetinis*, *Rhodocollybia*), de Marasmiaceae (*Marasmius*, *Crinipellis*), de Physalacriaceae (*Armillaria*, *Flammulina*, *Mycenella*, *Oudemansiella*, *Xerula*, *Strobilurus*), Cyphellaceae (met verrassend genoeg *Baeospora* naast *Cyphella*) en de Porotheleaceae (*Gerronema*, *Delicatula*, *Hydropus*, *Megacollobia*), om maar een paar van de meest opvallende veranderingen in de witsporige plaatjeszwammen te noemen. Voor de praktijk hoeft zo'n nieuwe indeling niet per se een probleem te zijn. Zolang een sleutel de gebruiker rechtstreeks naar de geslachten verwijst, zal een mycoloog zich waarschijnlijk niet zo druk maken tot welke familie een bepaald genus behoort. Maar de gebruiker dient zich wel te realiseren dat in zulke gevallen de sleutel tot alle geslachten gebruikt dient te worden, niet de sleutels bij de afzonderlijke families!

¹ Voordeliger te bestellen via Chiel Noordeloos.

De moleculaire systematiek heeft ook gevolgen gehad voor de geslachtsomgrenzing. Sommige genera zijn gesplitst. Van het oude geslacht *Clitocybe* zijn nu de genera *Ampulloclitocybe* (voor de Knotsvoettrechterzwam; bij de Hygrophoraceae) en *Infundibulicybe* (voor de Slanke trechterzwam en verwanten; familiepositie nog niet bepaald, hetzij tot de Tricholomataceae of tot de Typhulaceae behorend) afgesplitst. Het geslacht *Omphalina* is in veel kleinere genera gesplitst, waarbij *Omphalina* in engere zin nu de soorten rond *O. pyxidata* omvat en de grijze trechtertjes samen met het geslacht *Arrhenia* zijn genomen. Ook hier geldt dat zo'n nieuwe indeling voor de praktijk geen problemen hoeft op te leveren, mits de gebruiker zich maar realiseert dat de determinatie van een onbekende trechterzwam-achtige paddenstoel niet automatisch meer bij *Clitocybe* of *Omphalina* kan beginnen. Ook bij de inktzwammen is de opsplitsing een feit: niet alleen is de geschubde inktzwam nog zo ongeveer de enige vertegenwoordiger van het geslacht *Coprinus* (in de Agaricaceae), maar ook de overige inktzwammen (in de Psathyrellaceae) zijn in drie genera opgesplitst (*Parasola*, *Coprinopsis*, *Coprinellus*). Opmerkelijk is dat het kenmerk van verinkten van het vruchtlichaam wel voor *Coprinus* wordt gemeld, niet voor de andere geslachten. Het herkennen en ook het uitsleutelen van *Coprinellus* en *Coprinopsis* is echter niet altijd gemakkelijk. De soorten van het complex van de glimmerinktwam (*Coprinellus micaceus*) zijn niet goed uit te sleutelen, doordat daar pileocystiden (het kenmerk dat gebruikt wordt om *Coprinellus* van *Coprinopsis* te scheiden) ontbreken. In andere gevallen bleken er nog onvoldoende betrouwbare moleculaire studies te zijn die een verdere opsplitsing van bestaande genera noodzakelijk maakten. Daardoor zijn genera als *Mycena*, *Galerina* en *Psathyrella* nog niet verder opgesplitst, al zal de moleculaire systematiek in de toekomst ook niet veel van deze genera heel laten.

Ook bij het onderscheid tussen afzonderlijke soorten is de invloed van de moleculaire systematiek waarneembaar. We kunnen ons niet aan de indruk onttrekken dat taxa waarvan moleculaire gegevens wijzen op de mogelijkheid tot een verdere opsplitsing, soms op slechts zwakke kenmerken worden onderscheiden. In zulke gevallen (bijvoorbeeld bij *Hebeloma*) maakt de sleutel soms gebruik van ecologische verschillen. In andere gevallen (bijvoorbeeld bij het soortenpaar *Inocybe fraudans* en *I. incarnata*) lijken de morfologische verschillen wel erg mager om een onderscheid op soortniveau te rechtvaardigen. Ook bij *Cortinarius*, de gordijnzwammen, treden nogal wat nieuwe soorten op, en ook daar spelen moleculaire verschillen een belangrijke ondersteunende rol. Kenners van de Scandinavische gordijnzwammen hebben ons verzekerd dat er inderdaad veel meer soorten gordijnzwammen in de Noord-Europese naaldbossen voorkomen dan tot voor kort gedacht, en dat die met enige ervaring wel herkenbaar zijn. Zeker bij soortengroepen waar wij in Nederland slechts weinig vertegenwoordigers van hebben (bijvoorbeeld bij de *C. brunneus*-groep; zie Niskanen et al., 2009) geldt dat de bruikbaarheid van de sleutels juist daar getoetst moet worden.

Ons uitgebreide commentaar op indeling in families, genera en soorten mede op basis van de moleculaire methoden moet uiteraard niet als kritiek worden opgevat. Elke florabewerker moet een positie innemen of, en zo ja hoe, de moleculaire systematiek de indeling beïnvloedt. En zowel traditioneel-conservatieve als radicaal-moderne opvattingen kunnen dan bekritiseerd worden, evenals elke (onvermijdelijke!) tussenpositie in een tijdperk waarin de nieuwe indeling nog lang niet uitgekristalliseerd is.

De sleutels tot de soorten zijn dichotoom opgebouwd en beginnen meestal met een contrasterend kenmerk bij beide alternatieven. Daarnaast worden de soorten kort beschreven voor wat betreft hun belangrijkste kenmerken. Bij de soorten wordt tevens de gangbare syno-

nymie gegeven en een verwijzing naar de beste afbeeldingen in recente literatuur. Ook zijn er indicaties van de ecologie en de verspreiding. Het boek bevat honderden lijntekeningen met microscopisch belangrijke kenmerken.

We hebben pas beperkt kunnen oefenen met de algemene sleutel tot de genera. We beperken ons hier tot de constatering dat er een foutje in de genussleutel tot de witsporige plaatjeszwammen bij coupletten 7 en 8 is ingeslopen – bij couplet 7 moet het tweede alternatief naar couplet 10 verwijzen, niet naar 9, bij couplet 8 andersom. Verder denken we dat couplet 47 (die gebaseerd is op het substraat waarop de paddenstoel groeit) nogal eens lastig zal zijn; de gebruiker doet er dan goed aan beide mogelijkheden uit te proberen.

Last but not least krijg je bij het boek ook een DVD met het programma Mycokey. Hiermee kun je met een heel geavanceerd en betrekkelijk gebruiksvriendelijk interactief identificatiesysteem alle geslachten uit Funga Nordica, en bovendien ook nog alle Asco's uit de Pezizales en Helotiales op naam brengen. Daarnaast zijn alle sleutels uit het boek er als PDF te vinden, en als klap op de vuurpijl staan op de DVD 4000 uitstekende kleurenfoto's van de meeste in het boek opgenomen soorten.

We zijn van mening dat deze Funga Nordica een van de belangrijkste boeken is die de laatste jaren over plaatjeszwammen zijn verschenen. Voor een redelijke prijs krijg je een enorme hoeveelheid bruikbare informatie. We kunnen dit boek dan ook alleen maar warm aanbevelen aan alle Nederlandse mycologen.

Literatuur

- Binder, M. & D.S. Hibbett, 2006. Molecular systematics and biological diversification of Boletales. *Mycologia* 98: 971–981.
- Kuyper, Th.W. 2002. Morfologie, microscoop, moleculen: wat gebeurt er met de taxonomie van de Agaricales. *Coolia* 45: 121–132.
- Matheny, P.B., J.M. Curtis, V. Hofstetter, M.C. Aime, J.-M. Moncalvo, Z.W. Ge, Z.L. Yang, J.C. Slot, J.F. Ammirati, T.J. Baroni, N.L. Bougher, K.W. Hughes, D.J. Lodge, R.W. Kerrigan, M.T. Seidl, D.K. Aanen, M. DeNitis, G.M. Daniele, D.E. Desjardin, B.R. Kropp, L.L. Norvell, A. Parker, E.C. Vellinga, R. Vilgalys & D.S. Hibbett, 2006. Major clades of Agaricales: a multi-locus phylogenetic overview. *Mycologia* 98: 982–995.
- Niskanen, T., I. Kytövuori & K. Liimatainen, 2009. *Cortinarius* sect. *Brunnei* (Basidiomycota, Agaricales) in North Europe. *Mycol. Research* 113: 182–206.
- Vellinga, E.C. 2008. Het lot van de Ridderzwamfamilie in het moleculaire tijdperk. *Coolia* 51: 77–81.

Chiel Noordeloos / Thomas W. Kuyper

Fungi non delineati

In de afgelopen jaren twee jaar zijn weer een aantal delen van deze serie verschenen met beschrijvingen en afbeeldingen van bijzondere, nieuwe en zelden afgebeelde paddenstoelen. De boekjes zijn aantrekkelijk vormgegeven en betrekkelijk goedkoop.

Fungi non delineati vol. 32. 2006. Eyssartier, G. et al. Notes sur quelques espèces arctiques et alpines. Editione Candusso. Pp. 87, 26 foto's. Prijs 14 euro.

Dit boekje geeft beschrijvingen en mooie afbeeldingen van 28 basidio- en 17 ascomyceten verzameld op het arctische eiland Spitsbergen. Een aantal soorten wordt als mogelijk nieuw (ad interim) voorgesteld: *Arrhenia subrigidipes*, *Cortinarius denudatus*, *C. arctobtus*, *C. arctobtus*.

C. subresectipes, *C. aureovelatus*, *Inocybe subbrunnea* var. *comperta*, *I. hygrophila* var. *pseudohygrophila*, *Psilocybe svalbardense*, *Pyrenopeziza dyginae*, *Cudoniella muscicola*, and *Inocybe moelleri*. 33 soorten zijn nieuw voor Spitsbergen.

Fungi non delineati vol. 33. 2006. De Haan, A. & R. Walley. Studies in *Galerina* - *Galerinae* Flandriae 2. Edizione Candusso. Prijs 11 euro.

André de Haan en Ruben Walley zetten hun serie over de Vlaamse Mosklokjes voort met uitstekende beschrijvingen en afbeeldingen van 16 soorten. *Galerina hybrida* en *G. mairei* (*G. tibiicystis* s. auct.) worden als afzonderlijke soorten opgevat. Ook wordt de suggestie gedaan dat *G. cephalascens* (syn. *G. permixta*) identiek zou kunnen zijn aan *G. tundrae*.

Chiel Noordeloos

Checkliste und Rote Liste der Pilze (Fungi) des Saarlandes. 2. Fassung. J.A. Schmitt (2007), in Abh. Delattinia 33: 189–379.

In 1984 verschenen de Atlas en de Rode Lijst van de paddenstoelen van het Saarland, een van de Duitse Bundesländer (hoofdstad Saarbrücken). De huidige tweede editie hiervan combineert checklist en Rode Lijst, en bevat weer een schat aan informatie. De auteur, die ook bij de eerste editie nauw betrokken was, bespreekt eerst de methodiek en de evaluatie van de karteringsgegevens. De categoriën en criteria die voor de Rode Lijst gehanteerd worden (Figuur 4 en Tabel 7) zijn niet direct afgeleid van de internationaal gangbare IUCN criteria, waardoor de vergelijking met Rode Lijsten uit veel andere landen (waaronder Nederland) helaas niet direct mogelijk is. Maar de categorieën hebben natuurlijk wel een soort intuïtief duidelijke betekenis.

Het grootste deel van de publikatie bestaat uit tabellen, en het is natuurlijk toch verleidelijk om de informatie daarin met de Nederlandse situatie te vergelijken. De checklist (tabel 11) bevat 2881 taxa, waarover informatie over verspreiding, trend in verspreiding, Rode Lijst status en ecologie gegeven wordt. Zeven tabellen noemen vervolgens de soorten van de Rode Lijst apart, per categorie. Maar liefst 186 taxa worden in het Saarland als uitgestorven beschouwd. Daar staan, vanuit Nederlandse optiek bekeken, onverwachte soorten bij, zoals de Heideknotszwam (*Clavaria argillacea*), de Dwergsatijnzwam (*Entoloma rhodocylix*) en de Dwergfranjehood (*Psathyrella pygmea*). Interessant zijn ook enkele andere tabellen. In de “Blauwe Lijst”, met soorten die in het Saarland vooruit gaan, staan 35 soorten, met onder andere het Gele, het Gestreepte en het Bleke nestzwammetje (ook in het Saarland meer houthaksel), het Plooiwieswaaiertje (*Plicaturopsis crispa*) en de Spikkelsteelveldridder (*Melanoleuca verrucipes*), maar ook de Satansboleet (*Boletus satanas*) en de Franjeamaniet (*Amanita strobiliformis*). Tabel 18, ten slotte, geeft een lijst met soorten die uitsluitend op grond van hun zeldzaamheid in het Saarland op de Rode Lijst zijn beland. Ook hierin staan, naast soorten die we ook in Nederland vrijwel nooit tegenkomen, weer enkele soorten die in ons land juist algemeen zijn, zoals de Schelpjesmolenaar (*Clitopilus hobsonii*) en het Halmruiertje (*Marasmiellus vaillantii*).

Deze tweede editie van het wel en wee van de paddenstoelen van het Saarland is weer de neerslag van een enorme hoeveelheid inventarisatiegegevens en de interpretatie daarvan. Het recensieexemplaar is opgenomen in de NMV bibliotheek.

Nico Dam

FLORADAG

Zaterdag 4 april in Naturalis, Leiden

De Floradag staat in 2009 in het thema van de Ascomyceten (Bekerzwammen, Kernzwammen) en de Myxomyceten (Slijmzwammen).

De locatie van de Floradag is dit jaar spectaculair: Natuurhistorisch Museum Naturalis in Leiden. U heeft gratis toegang tot het museum, en u krijgt bovendien 10% korting in de boekhandel van Naturalis (alleen op buitenlandse boeken).

Naturalis (zie kaartje hieronder en www.naturalis.nl) ligt op loopafstand van het Centraal Station in Leiden (uitgang achterzijde (LUMC/Oegstgeest), loop richting LUMC en volg dan de voetgangersbordjes naar Naturalis; 10 min. lopen). Met de auto neemt u de A44 of de A4, en in beide gevallen afslag Leiden, via de N206. Vanaf de A44 zit u direct op de Plesmanlaan en komt u vanzelf langs Naturalis, vanaf de A4 moet u eerst heel Leiden door (volg steeds de N206 richting Katwijk), tot bordjes de richting naar Naturalis aangeven.

Programma

- 10.00 Zaal open
- 10.30 – 11.00 Stip Helleman: Determinatiekenmerken van *Helotiales*
- 11.00 – 11.30 Marijke Nauta: *Mollisia*'s moleculair te lijf
- 11.30 – 12.00 Anna Visser: *Xylaria*'s en termietennesten
- 12.00 – 12.30 Myriam de Haan: Hoe zit het nu met de Myxomyceten? Wat hebben recente studies onthuld?

Bij deze Coolia zit een toegangsbewijs voor de Floradag in naturalis. Niet vergeten!

12.30 – 14.00 Lunch

- 14.00 – 14.30 Mirjam Veerkamp: Brandplekpaddenstoelen
- 14.30 – 15.15 Henk Huijser: *Peziza* en verwanten
- 15.15 – 15.45 Joost Stalpers: MycoBank

